

Wat is institutioneel racisme?

Er is sprake van institutioneel racisme als de processen, het beleid en de (geschreven of ongeschreven) regels van instituten of organisaties ertoe leiden dat er ongelijkheid is tussen mensen van verschillende afkomst, huidskleur en religie.

Institutioneel racisme wordt vaak niet herkend, omdat het indirect plaatsvindt. Het is bij wet verboden, maar blijft toch vaak lang bestaan omdat het slecht zichtbaar is.

Hoe vaak komt het voor?

Het is lastig te zeggen hoe vaak institutioneel racisme voorkomt. Het komt vaak pas aan het licht als er erg veel mensen meldingen doen.

Institutioneel racisme komt wel steeds meer in het nieuws. Bijvoorbeeld met de toeslagenaffaire in 2022 bij de belastingdienst waar Nederlanders met een migratie achtergrond onterecht werden verdacht van fraude. Of bij gemeente Amersfoort waar sprake was van racistische opmerkingen en leidinggevenden vonden dat ambtenaren geen hoofddoek mochten dragen.

Waar kan Institutioneel racisme plaatsvinden?

1. In gemeentelijk beleid

Door ongelijk beleid kan het gebeuren dat middelen niet eerlijk verdeeld worden en discriminatie blijft bestaan. De ongelijkheid die veroorzaakt wordt door het beleid is meestal een neveneffect en niet het primaire doel van het beleid. Voorbeelden hiervan zijn:

- Een beleid maakt onderscheid tussen wijken terwijl de demografie van de wijken niet gelijk is aan elkaar. Als er in wijk A meer mensen met een migratieachtergrond wonen dan in wijk B, en er enkel in wijk A een lachgasverbod is, kan dit leiden tot ongelijke behandeling en stigmatisering.
- Veel van de woningen die toegankelijk zijn voor mensen met een beperking, zijn alleen beschikbaar voor mensen boven de 55 jaar. In een dergelijk beleid wordt er van uitgegaan dat enkel ouderen behoeften hebben aan toegankelijke woningen waardoor jonge mensen met een beperking geen gepaste woning kunnen vinden.

2. Bij de uitvoering van gemeentelijke dienstverlening

Het is onvermijdelijk voor gemeenten om selectief te zijn bij het uitvoeren van controle- en handhavingsbevoegdheden op gemeentelijke dienstverlening. Het is namelijk niet haalbaar om iedereen te controleren vanwege beperkte capaciteit. Toch resulteert dit vaak in situaties waar institutioneel racisme speelt. Bijvoorbeeld op de volgende manieren:

- Beleid van een gemeente is dat boa's af moeten gaan op hun gevoel bij het controleren van burgers. Dit leidt er in de praktijk toe dat boa's gebaseerd op hun vooroordelen veel vaker onterecht mensen van kleur controleren.
- Wanneer de overheid gebruik maakt van risicoprofielen. Dit is een verzameling van een of meerdere selectiecriteria op basis waarvan een risico op normovertreding wordt ingeschat. Dit wordt gebruikt voor het controleren van bijvoorbeeld uitkeringen. Dit leidt in de praktijk vaak tot etnisch profileren.

3. Bij ingekochte en gesubsidieerde dienstverlening

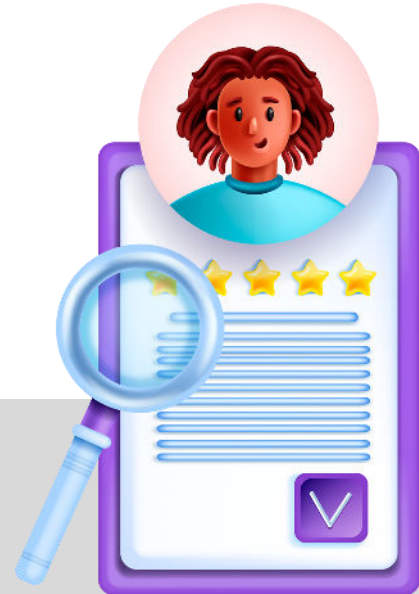
Er zijn ook diensten die de gemeente niet zelf uitvoert. Daarvoor heeft de gemeente uitvoeringpartners waarmee zij een financiële relatie heeft. Bijvoorbeeld de uitvoering van de Jeugdwet, de Participatiewet en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Denk bijvoorbeeld aan:

- Thuiszorg organisaties die hun informatie enkel in het Nederlands aanbieden. Dit kan leiden tot ongelijke informatieverstrekking en toegang.
- Als de organisatie die dagbesteding faciliteert in een gemeente discriminatoire praktijken hanteert bij het aannemen van medewerkers waardoor sollicitanten met een buitenlandse achternaam direct worden afgewezen.

Risico indicatoren

Institutioneel racisme is ingewikkeld te herkennen. Wel is er beleid wat vaak leidt tot institutioneel racisme. Enkele risico-indicatoren hiervan zijn:

- Controles op basis van **namenlijsten**
- Het bijhouden van een **Etniciteitregistratie**
- Beleid dat zich richt op **specifieke doelgroepen**
- Beleid dat zich richt op **wijken of deelgebieden**
- Beleid dat zich richt op **controle van personen of organisaties**

Casussen

Risicoprofielen bij BOA's

Iemand van Turkse afkomst wordt staande gehouden door een BOA als hij in de ochtend onderweg is naar kantoor. Hij rijdt in zijn nieuwe auto die hij een paar weken geleden opgehaald heeft, een Tesla. Hij is erg verbaasd dat hij staande gehouden wordt aangezien het midden in de spits is en hij op een drukke weg rijdt. Als hij aan de BOA vraagt waarom hij staande gehouden wordt zegt de ambtenaar dat het een standaard controle is. Na een kort praatje geeft de ambtenaar toe dat hij de man staande gehouden heeft omdat de luxe auto niet matcht met het profiel van de bestuurder. De BOA heeft vanuit zijn team het risicoprofiel gekregen waarbij er extra gecontroleerd wordt op jonge buitenlandse personen in een dure auto.

Fraude aanpak Somalische Nederlanders

Op 29 januari 2003 schreef Mark Rutte in een brief naar alle gemeenten dat Somalische Nederlanders massaal naar Engeland verhuisden zonder zich uit te schrijven bij uitkeringsinstanties. Hiermee maakte ze zich schuldig aan uitkeringsfraude. Rutte schreef dat het om 'enkele tientallen' bekende gevallen ging, een kleine minderheid binnen de Somalische gemeenschap. Toch achtte de toenmalig staatssecretaris dat het nodig en gerechtvaardigd was om deze groep extra te laten controleren. Omdat etnisch registreren in Nederland verboden is en gemeenten dus niet op die manier achter iemands afkomst konden komen, adviseerde hij Somaliërs te traceren door in het bevolkingsregister te zoeken op geboorteplaats.

De gemeente Haarlem maakte daarop een lijst van 84 namen: alle bijstandsgerechtigden van Somalische afkomst. Rechercheurs kregen de opdracht om 84 huisbezoeken af te leggen om te controleren of de persoon in kwestie er wel woonde. Personen die niet wilden meewerken aan het onderzoek verloren ook het recht op een bijstandsuitkering. De rechtbank oordeelde dat de handelswijze van Mark Rutte en gemeente Haarlem discriminerend is en dat soortgelijk handelen later ook heeft bijgedragen aan het ontstaan van de toeslagenaffaire.

Wilt u meer weten over institutioneel racisme binnen gemeenten? Meer informatie is te vinden in de handreiking die hoort bij deze factsheet. De handreiking is te vinden op: www.vizieroost.nl/onderzoek

Definities

Racisme

Racisme is het denken dat de ene groep mensen beter is dan de andere, wat voortkomt uit, en zorgt voor, structurele machtsverschillen in onze samenleving en deze in stand houdt, of vergroot.

Institutioneel racisme

Er is sprake van institutioneel racisme als de processen, het beleid en de (geschreven of ongeschreven) regels van instituten of organisaties ertoe leiden dat er ongelijkheid is tussen mensen van verschillende afkomst, huidskleur en religie.

Discriminatie

Discriminatie is het anders behandelen van personen omdat zij behoren, of gerekend worden, tot een bepaalde groepering.